

I. N. J. N.
EXERCITIUM ACADEMICUM,
NONNULLAS
IN
ORTHOGRAPHIAM
LAPPONICAM
OBSERVATIONES
SISTENS,

Quod,
*Consentiente Amplissima Facultate Philosoph.
In incluta Academia Upsaliensi,*

PRÆSIDE
VIRO CELEBERRIMO
Mag. JOHANN E
I H R E,

Eloqu. & Pol. PROFESS. Reg. & Skytt. S. L. S. M.
Publicæ disquisitioni modeste submittit
ALUMNUS REGIUS & SOLLENIANUS,

JOHANNES ÖHRLING,

LYKSELA- & BOTNIENSIS,
In Auditor. Carol. Major. die 10 Aprilis
ANNI MDCCXLII.

Horis ante meridiem solitis.

UPSALIE impressum.

Lfr Forsner

Celsissimi Domini
COMES & BARONES,

S:æ R:æ M:tis

Et REGNI SVIO-GOTHICI SUMMÆ FIDEI

VIRI ac SENATORES,

Regiæ Regniq̃ue Cancellaria

P R A E S E S,

Academiærumque Regni

CANCELLARI

Excellentissimi:

Nec non

Reverendisime, Perillustreis, Nobilissim

atque Consultissim

DOMINI,

Singula rerum Ecclesiastic. per Lapponias

DIRECTIONIS REGIÆ MEMBRA.

DUbitanti mihi, utrum ad VESTRAM a-
ram, EXCELLENTISSIMI DOMI-
NI UNIVERSAque ILLUSTRIS DI-
RECTIO REGIA, accedere auderem, uti vere-
cundum

cundum timorem iniecit vestri fastigii splendor; ita
rursus animum addidit singularis illa & plane iniusta-
ta gratia, qua omnes & singulos Patriæ Cives, li-
terarumque cultores, me vero speciatim, amplecti soliti
estis. Hac eadem fretus eo etiam audacie jam sum
progressus, ut cogitationes has de ORTHOGRAPHIA
LAPPONICA, rudes licet & incomptas, ad V E-
STROS pedes deponere ausus sim: confisus fore, ut
quemadmodum inter ceteras Vestras gravissimas oc-
cupationes gentis Lapponicæ salutem ita curatis, ac si
id vobis negotii unice datum esset; sic quoque VOS
hasce lucubratiunculas, quas sacris in hac lingua ca-
dendis oraculis inservire volui, miti vultu sitis acce-
pturi. Accipite quoque hoc meæ in VOS devotissimæ
pietatis pignus, quod pro tot in me collatis beneficiis
unicum referre valeo: Ego vicissim Supremum Numen
piis iisque assiduis votis pro VESTRA VESTRO-
RUMque omnium salute & prosperitate compellabo,
compellareque tum demum desistam, cum spiritum
bunc ducere intermiserò.

Excellentiss. NOMINUM VESTRORUM
Universæq; Illustris DIRECTIONIS REGIÆ

humillimus ac devotissimus cliens,
JOHANNES ÖHRLING.

VIRO Generoso atque Nobilissimo
DOM. OLAVO
TILAS,

Primaræ Legionis Equestris

MAIORI

Celebratissimo,

MÆCENATI MAGNO.

Quo plura Tux in me prolixioris indulgentia documenta exstiterè, eo majori afficior gaudio, quod jam eandem occasio debitam venerationem, dicam tacita mente reverentiam, explicandi mihi obveniat. Quum autem simul queri necessum habeam, nihil esse, quo eundem favorem acquerere possim, immo & verba deficere, quibus eundem digne celebrem; in ipso limine subsistere cogor, eodemq;, quo prius uti silentio. Id tamen mihi temperare non possum quin dicam, Te meæ salutis præcipuum fuisse statorem, Tuxq; gratia, cujus fructus est stipendium Sollenianum, mihi benigne collatum, fortuna meæ initia magnam partem esse adscribenda. Ego vero, quum alio modo tanta remunerari nequeo beneficia, a Deo. T.O.M. precibus intimis petam, velit Te, Generose atque Nobilissime Domine, Tuamq; Nobilissimam Familiam, omnigena felicitate commutatum, in annis permultos servare. Sum

Generosi atq; Nobilissimi NOMINIS TUI

Cultor humillimus
JOHANNES ÖHRLING.

בשם אלהינו

§. I.

Ens illa sub extremam Arcton & ultra
cali fere solisque viam projecta, quæ
Lapponum nomine venire solet, quum
adeo a cultioris orbis consortio re-
mota, & non plagæ minus quam in-
geniorum gentis tenebris obvoluta
fuerit, mirari non convenit, si ob-
scurum est, unde nomen & prosapiam duxerit. Vir
magni nominis, quid; in enarrandis *Lapponum* moribus
insignem operam locavit, JOANNES SCHEFFERUS,
utrumque indagaturus, gentem hanc a Fennis oriun-
dam, & ab illis in ulteriores has boreæ partes detru-
sam arbitratur a): cui conjecturæ utriusque populi
linguam patrocinari credit, quum *Lappe* dialecto Lap-
ponum & *Lappu* vel *Láppu* Fennonum significare dicat
rejicere b): ut adeo hoc nomen rejectaneam populi
faciem per ignominiam denotet. Verum enimvero,
quum Lingva Lapponica, quantum quidem mihi con-
stat, hoc, quod nominat vocabulum, penitus ignoret,
Fennonum vero *Láppu*, præter *terminum* vel *limitem*
nihil significet, hinc eruditis judicandum relinquo,
quantum ab hac voce præsidii sententia Schefferiana

A

inve-

a) *In Lapponia Illust.* c. 6. b) *ibid.* C. 1. p. 5.

inveniat. Alii vero, qui a Svethico *Lapp*, veteramentum vel panniculum significante, nationi nomen inditum arbitrantur, pauperem ejus cultum appellationi huic per contemtum a finitimis Svecis indita occasionem præbuisse conjiciunt, uti ab eadem radice vocabula ignominiosa alia profluxiss; vulgo constat. Quod ad hanc vero sententiam attinet, solenne quidem gentibus esse, ut ignominiosis vocabulis se invicem insultant, vel solum *barbari* nomen indicio esse poterit, quod Ægyptii Græcis, & Græci vicissim Ægyptiis, Athenienses Scythiis & hi Atheniensibus indiderunt. Sed an per licentia huic nomini occasionem dederit me nescire fateor: saltem gentem hanc, si ab idololatria & superstitione discesseris, probam & perquam industriam c) dicterium ejusmodi non promeruisse novi. Immo vero adeo ab omnibus contenta non fuit, quin de eorum nomine in titulo regio inter duo potentia regna ferale belli incendium olim oriretur. Omitto alias aliorum conjecturas, quæ apud b. m. SCHEFFERUM videri possunt, ita tamen ut sine debita laude præterire nequeam eruditam pariter ac ingeniosam viri Celeberrimi & Patriæ nostræ Historiographi Dni JAC. VILDI opinio- nem, quam in præparatione Hodegetica ad introd. PUFENDORFII d) profert, quamque tanto majori jure heic infer-

c) *Æquior certe hujus populi iudex & censor fuit Magnus Scaliger, qui exercitatione 213. 2. Scimus nos inquit, Lappones esse corpore vegetissimo, agilitate insigni, sagittandi peritia nobiles, adversus hostes fortissimos, erga hospites benignos. Cui commode jungi possunt, quæ habet Martinius in voce Lappia. Låppisch, inquit, Germanis est ineptum. Sed in istis populis, qui publicis dicteriis infamantur, sæpe plus est virtutis, quam in celebribus.* . . . d) pag. 180. . . .

inferendam duco, quanto antiquitatem & originem gentis hujus insigniori in luce ponat. Ille vero multæ eruditionis Vir inde, quod apud Herodotum dici inveniat, ultimos hos hyperborei orbis incolas *prærupta cacumina montium imperviorum incolentes Capripedes nasci*, nomen illis inditum credit a Gothico vocabulo, *Lapp*; quod ungulam ferinam denotat. Scilicet quum peregrini pedes eorum vidissent ocreis, e pellibus rangiferorum confectis, adeoque villosis & in acumen desinentibus tectos, addidit forte vaga eorum fingendi libido, homines hosce nasci *alypinodas*, seu caprinos pedes habentes: id nempe animantis genus, quippe quod ex notioribus ad hanc speciem proxime accedebat e) rangiferorum loco, qui in Græcia ignotiores erant, substituentes.

S. II.

Originem gentis hujus si quaesiverimus, nec minor nobis occurrent dubia: sunt qui Lappones veros Patriæ nostræ aborigines esse credunt, & ab Odino posteriore, regni sui limites, quam poterat latissime extendente, in hunc orbis angulum compulsos. Alii Samogetharum f) progeniem esse, & ex Asiatico orbe huc penetrasse credunt: Alii vero Fennonum coloniam esse, & ut antea audivimus, in Lapponiæ juga pervenisse.

A 2

nisse

e) Quam frequens sit, ut animantibus ignotioribus familiaria magis ex alia specie imponantur nomina, eleganter docet JO. GE. WACHTERUS in Glossario voc. Bar. Cui jungi potest Strahlenbergius in descr. Russ. Sib. & Tart. p. 58. ubi Tartaros bovem antea non visam Rangiferum Russicum appellasse tradit.

f) Ipsi se Sabme appellant, quod nomen cum altero affinitatem haud parvam habet. Fennoones vero in sua Lingua Suomalaiset se appellant.

nisse 'susplicantur, quas tamen omnes sententias adeo non esse diversas crediderim, quin aliquo modo conciliari possint. Peculiaris vero conjectura est Celeberrimi Archiatri & Polyhistoris OLAVI RUDBECKII, filii, qui in animum sibi firmiter induxerat, Lapponum gentem reliquias esse X. tribuum, quas e terra Chanaan captivas abduxerat Assyriorum Rex, Salmanassar: quam suam opinionem variis firmavit argumentis, iisque talibus, ut assensum facile impetrare possint. Primus, cui suas rationes communicavit, vir fuit continuis peregrinationibus celebris, JOANNES TAVERNIER, cui dum hinc in Lapponiam iter meditabatur, argumenta centum & quinquaginta Ebræam Lapponum originem declarantia reliquit: postea vero in epistola ad B. FAB. TÖRNERUM, eloqui. Prof. Celeberrimum, rem eandem in compendium misit g). Dolendum vero maximo est opere, quod Lapponia ejus illustrata, ferali urbis nostræ incendio combusta, lucem integra non viderit, idque cum alias ob causas tum ideo quod in parte hujus operis ultima, cui titulum *Laponis Hebraizantis* destinaverat, una cum convenientia L. Lapponicæ & Hebrææ rem hanc integram sibi pertractandam sumserit h). Id certe dubio caret, quod inter corporis habitum, mores & consuetudines utriusque nationis insignis animadvertatur similitudo. Utriusque gentis eadem statura fere brevior, color subfuscus, nigra plerumque cæcaries, i) oris fœtor, natura imbellis &

g) *Insertam vide in dissert. Gab. ARCTOPOLITANI de Origine ac Relig. Fenonum p. 13. sequ.*

h) *v. titulum Lapponia Illustrata. Ups. 1701. Cfr. b. NORRMANNI carmen gratulatorium.*

i) *Gerhica originis homines longe aliter describit Procopius*

& ad mercaturam propensio est. Septimum diem hebdomadis utraque celebrat, idque ita ut qui inter Lappones Christiana etiam sacra amplexi sunt, eo tamen die a gravioribus negotiis quibuscunque abstineant k); utraque gens ab attactu menstruata abhorret, adeo ut nec cibum eadem cum ceteris sumat, nec in eadem qua illi sede commoretur. Utraque gens de se magnifice sentit: Judæi se populum electum putant, ceteros omnes ut profanum vulgus arcent. Lappones pariter semeripsum *almag*, i. e. populum appellant, nullos vero alios: a maribus utrobique mactantur animalia, quæ nonnisi pura comeduntur, ab iisdem carnes apparantur l): utraque gens filias mature elocat, & nisi intercederet publica auctoritas, Lappones decennes: utraque osculo inter salutandum familiares excipit m). Ambæ ante cœnam manus lavant, ambæ barbam promittunt, utrique communis est magna superstitio n). Ut vestigia veritatis residua,

A 3

sed

copius de bello Vand. L. I. c. 2. cutis, inquit, omnibus candida, flava casaries, corpus procerum.

k) e. g. ligna non cadunt, sedes non mutant.

l) pars anterior carniū apud Lappones sexui masculino, posterior feminino debetur.

m) Peculiare vero quiddam habent Lappones in osculandi ritu. Qui enim sanguine proxime iuncti sunt, os ori admovent, qui vero cognati sunt a parte paterna, ad dextram aurem basia magis detorquent, ut cognationis gradu longius distant: ad sinistram vero aurem illi pari ratione oscula inclinant, qui genere materno iuncti sunt. Qui vero nullo sanguinis vinculo nexi sunt, ora tantum sibi invicem obvertunt, non iuvant.

n) e. g. Unguam præsegmina non abijciunt in ignem; veniet enim, dicunt, malus spiritus, ut unguis hominum

ab

sed fabulis nimium quantum involuta o), & alia innumera omittam.

S. III.

ab igne exigit, quo navicula ex eis constructa, ejus ope Dominibus appropinquet, eosque dampno afficiat, dicendo: da mihi ungues hominum; sin minus urinam emittendo te respingam; quibus minis ignem perterreseri, ajunt Lappones, unguesque hominum porrigere; sed terre illa tradunt, cui si ejusmodi proponeret comminationes genius malus, eam modice eis commoveri affirmant, ibique tale responsum reddere: si unicam urinam tua impleres foveam, plures supersunt, quas omnes adimplere vires superat tuas. Hac fabula quantumvis ridicula sit vel ideo tamen aliquo in numero mihi esse videtur, quod ejus in veterum Mythologia haud obscura reperiam vestigia. Ita enim Edda Myth. 48. Tunc etiam, inquit (est autem sermo de Ragnarockro, seu crepusculo Deorum) Naglfare, sic appellata navis solvitur, quæ ex unguibus mortuorum hominum fabricata est. Quare notandum debet, quod si quis non præcisus unguibus moriatur, is magnam confert materiam ad hujus navis fabricam, quam Diæ & homines fero perfectam vellent, ejus gubernator Hrymür centaurus appellatur.

o) Ita non obscuram diluvii notitiam conservant, quam tamen cum historia miraculose Israëlitarum per Selandim sustentationis confudisse videntur. Vulgo scilicet narratur, quod quum aqua tota regeneretur terra, majores eorum, exundationem aquarum vitaturi conati fuerint montium occupare cacumina, in illisque, ut vicam conservarent, sua figere tabernacula: in cujus rei fidem hodie foveas, vestigia habitationis, alicubi monstrant. Hos vero monticulos ex cibariis istis, quæ aqua diluviana ad eos vehebat, jussu divino, tantum quotidie sumfisse, ajunt, quan-

S. III.

Si eundem virum literatissimum audimus, novo argumento erit illa, quam inter utramque linguam deprehendit, cognatio: cuius specimen in epistola ad JOHANNEM WALLISIUM, Professore Oxoniensi, anno hujus seculi tertio dedit. Ego vero, quum quantum eidem roboris insit, dicere nec ausim, nec pro mea in L. Hebræa infantia possim; id interim tuto affirmo, quod si huic genti vernacula olim fuerit lingua Hebræa, a primo loquendi modo nimium quantum jam desciverit, ut inferius dicenda evidentius declarabunt. Et si quoque in ipsis vocibus cognatio quædam ab ingenis perspicacioribus animadversa fuerit, inde tamen nihil ad immediatam gentis originem concludi posse, erunt forte, qui statuunt: in primis quum si ab Hebræa L. tanquam matre ceteræ omnes descendunt, mirum non sit, si hæc, a commerciis aliarum gentium adeo remota, luculentiora vestigia sui servaverit ortus. Ceterum id observat non nemo, linguas (de cognatis non loquor) tantum ferè habere similitudinis, quantum velint sagaces indagatores.

S. IV.

Sed quum nostri instituti non sit, in res adeo abstrusas inquirere, pedem propius promovemus ad Linguæ

rum vitæ sustentationi suffecerit, & reliquam in aquas rursus abjecisse; gnari fore, ut si quid in crastinum reponeret, aqua statim haurirentur. Durante vero diluvio accidit, ut uxor, marito inscio, minutissimum frustulum carnis occultaret, quo factum est, ut surgentes aqua focum eorum attingere inciperent: maritus vero quum hoc animadvertet, causam ascensus aquarum conjugem percontabatur, quæ perterrita bolum carnis a se conditum faceret, quo mox a marito in aquas abjecto, aqua statim subfedere,

guæ Lapponicæ considerationem, sub hoc nomine generali omnes dialectos linguæ ejusdem, quæ tot fere sunt, quot diversi tractus aut *Lappmarckie*, comprehendentes. In ipso vero limine statim conqueri necessum habemus, quod nescio incuriane incolarum an sortis inclementia lingua hæc, in se alias satis elegans & Emphatica, adeo implicata sit tantaque æruginè obducta, ut ulla ope nitorem aliquem illam induere posse, pæne negares. Recentioribus vero temporibus postquam in id, ut religione christiana cœcæ mentes Lapponum imbuerentur, majori quam antea nîsu incumbere cœpit superiorum cura, & inter ceteros Viri supra mea elogia longissime positi, qui directionem hujus negotii pie susceperunt; factum est, ut quemadmodum ubique fere dogmatum nitor sermonis puritatem instillare solet, etiam hæc nostra lingua magis magisque exulta fuerit. Primus, qui aliquid hujus generis tentavit, fuit Pl. Rever. Dn. PET. FIELLSTRÖMIUM, qui vir de miseræ hujus gentis salute meritissimus, ante tres & quod excurrit annos, Grammaticam linguæ hujus, qua fieri potuit industria, elegantem concinnavit, & publicam fecit. Demonstravit ille, adeo vagum non esse hoc idioma, quin suis obligari possit regulis, nec adeo stupidum, quin suos habeat nativos sales, & prærogativas. Verum, utut ita sit, vereri tamen cogimur, fore, ut quamdiu vaga ejus manet orthographia, tamdiu etiam fieri non possit, ut in ordinem redigatur: huic igitur malo ut subveniamus, nonnulla ad orthographiam ejus pertinentia, eamque stabilientia, pro modulo virium nostrarum, adducere constituimus, ea, qua par est, animi observantia L. B. compellantes, velit ea, pro sua humanitate, in meliorem interpretari partem, & si quæ

si quæ ei desiderari viderentur, sua ex industria addere, ita rem & nobis & publico gratam facturum.

§. V.

Necessitatem fixæ orthographiæ linguæ Lapponicæ constituendæ, eo majorem esse jure credimus, quo certius constat vagam illam hæctenus fuisse, & ut diximus, arbitrariam: quo ipso factum est, ut orthographiæ linguæ hujus tenor, ad sonum vocum ex ore Lapponum auditarum, prout quisque coram potuit apprehendere, fictæ & formata, mirum in modum vacillaverit. Quod etiam ex libris, lingua Lapponica impressis, quivis, vel aliquantulum hac in re versatus, videre poterit. In illis enim tantam formationis syllabarum observare licet discrepantiam, ut non solum unius, in lucem editum, scriptum multis modis qua syllabas & connectendi modum ab alterius differat; verum etiam constet, quod unus idemque auctor sibi metipsum fuerit contrarius p), lite-

B

rasque

p) e. g. Man. Lapp. OL. STEPH. GRAAN p. 18. habet suu, ejus, p. 21. ter legitur W, ejus, & alibi: quod posterius omnino improbamus; quum W sit consona, non vero vocalis, & ideo cum consona junctum nullam constituat syllabam, quæ heic tamen esse debuit: in priori vero u posterius redundat. Pag. 21. legitur Kag-geman, in ruinam, p. vero præced. giakettijen, in ruinam caussantem; sic quoque eadem pag. pijas giaggaldateijen, in erectorem, p. vero seq. pijasgyggeleman, in resurrectionem. Rationem cur ita scripsit non video, quoniam ambo hæc vocabula ab uno eodemq; verbo descendunt radicaliter, &c. Hoc etiam h. m. RUDBECKIUM, filium, perspexisse video, qui, in Lapponia sua illustrata p. 33. dicte, translatorum Man. Lapponici sibi metipsum singulis in locis vix consentire; quamvis & ipsum celeb. RUDBECKIUM hæc

ortho-

rasque diversissimas hoc adhibuerit loco ab illis, quibus usus fuerit alibi, eundem licet semper sibi finxerit pronuntiationis sonum. Causa vero fuit, quod aut nullam pro cynosura habuerint orthographiam, aut etiam aliorum sententiæ scribendique modo noluerint adhærere. Unde fieri non potuit, quin existeret confusus & perversus ordo; quique illis, qui notitiam linguæ sibi comparare studuerunt, remoras & obstacula injiceret. Ut alto silentio transeam, quod lingua hæc, non multis retro annis, eorum vitio, habita fuerit stridula & incompta, qui vel per stridulam consonarum congeriem, vel vocalium otiosam accumulationem, linguam ita depravarunt & obscurarunt, ut, quo sono efferatur, nec sagacissimi conjicere, nedum videre potuerint q). Quod quum

orthographia varietas aliquando deceperit, ut quum ibi commiscuerit *tō* kaarit, vel garet, cingere circumdare, cum *tō* karres, vel garres, durus, sevus, quæ a se invicem distinctissima sunt: item cum *tō* karro, maledictio, diræ, quod a verbo karrodet, vel secundum dialectum australiorem, görrodet, maledicere, descendit, & toto, ut dicitur, celo a garet differt: nec non cum karrafwot, recte garreshwot, duritia, crudelitas, & karrafseht, recte garresukt, duriter, crudeliter, quæ duo posteriora a nomine garres derivantur, quod ab Hebræo קרר non inepte deduci potest. Catechismus Lutheri in præcepto VI habet fāregut, in tabula æconomica, pro subditis, fāregutte, & in Symb. Athanas. l. 1. fāregutt, quicumque. Et sic in aliis, ex quibus loca quadam adferro & volumus & debuimus, sed ad manus non fuerunt; eos tamen eodem laborare vitio nullum est dubium. cfr. insuper FIELLSTRÖMIT Gram. Lappon. p. 5. 6.

q) Quæ merito referenæ sunt sequentes scribendæ for-

ma-

quum ita sit, quivis facile viderit, quam necessari-
um sit huic malo occurrere, idque jam omnium ma-
xime, quum clementissima Regia liberalitas, nullo
verborum apparatu satis unquam a me prædicanda,
non tantum libros, Lapponum conversioni destina-
tos, typis mandandos curaverit; verum etiam poste-
riorem partem sacri codicis, Novum videlicet Te-
stamentum, in idioma Lapponum transferri voluerit
eadem gratiosissima beneficentia. Antequam igitur
hi libri, Novum in primis fœdus intellectum volui-
mus, cujus genuina & a quibuscunque corruptelis
omnimode libera versio nobis jam exspectanda est,
excudantur, constans certe orthographia requiritur,
ne legentibus tædium pariat, & molestiam diversissi-
mus iste & fluctuans scribendi modus. Ego itaque
huic negotio adeo necessario meam symbolam addi-
turus, cogitationes nonnullas in medium proferre in
animum induxi, ut ita Regiæ gratiæ, qua perfruor,
me memorem ostendam, tamque salutari operi, quan-
tum vires permiserint, inserviam.

§. VI.

Dixi in antecedentibus vagum inconstantemque
hactenus fuisse scribendi modum in Lingua Lapponica,
sed quemadmodum medici non satis habent, morborum
secretam tabem indicasse, sed etiam, quantum in illis,

B 2

reme-

mula in libris antiquioris ævi exaratis passim occurrentes:
Phâratzhiâwii, ducebatur, giackatzhiemen, sedens, bi-
kerzii, confitebatur, giârfwâii, clamabat, Peiwe, dies,
sol, sited, velle, pait, permitte, sine, oidzod, accipere,
ziatze, aqua, zoldzod, stare, waasam, præteritus, U-
tzhiudet, cogitare, tait peiîwii, in diebus illis, & per-
multa alia ejusdem farine vocabula, in quibus omnibus re-
sensendis tempus & charta nos defecerunt.

remedia suggerunt; ita etiam nostri officii esse videmus fontes monstrare, ex quibus certior orthographia peti possit. Id vero dum agimus, vellemus, ad codicum antiquiorum auctoritatem nobis provocare liceret: sed quum paucissimi dentur in hac Lingua exarati Libri, & nos adeo majori jure quam Celeberrimus REINMANNUS ^{s)} disideremus Bibliothecas Lapponum, quum præterea paucissimi hi Libri impressi inter se non magis quam horologia concinant, ab hoc subsidio nos statim deferri videmus. Nec, quod ab Etymologia ducitur argumentum, rem ubique extra dubitationem posuerit. Nam quum nondum adeo liquido constet, unde hæc lingua promanaverit, nisi quod notabilem in plurimis vocibus cum Fennica deprehendamus harmoniam,

r) Libri, qui hactenus lingua Lapponica prodire, sunt fere sequentes: 1. *En liten sångbok, huruledes messan skal hållas &c. på Lappska, sive liber rituum & cantionum, auctore NIC. ANDREÆ, Past. in Piteo. Stockholmia apud Ignat. Meurer A. 1619. 8.* 2. *Liber Alphabetarius, eodem auctore & tempore exhibitus.* 3. *Manuale Lapp. JOH. TORNÆI, Past. & Præp. Tornensis, Stockholmia Anno 1648. 8. apud Henricum Keyser.* 4. *Synopsis Thesauri Catechetici D. PAULINI per OL. STEPH. GRAAN, Stockb. 1668. 8.* 5. *Ejusdem Manuale Lapponicum Anno 1669. in 8.* 6. *Liber alphabetarius SIM. GRANMARKII A. 1726. apud Joh. L. Horrñ.* 7) *Ejusd. catechismus minor B. LUTHERI eodem anno.* 8. *Gram. Lapponica Dn. PET. FIELSTROEMII, Past. Lyckf. Holmie A. 1738. in 8. apud Joh. L. Horrñ.* 9. *Ejusd. Dictionarium Sveco-Lapponicum eodem anno ibid.* 10. *Ejusdem catechismus B. A. Ups. D. SVEBELII anno eodem ibid.*

s) Ille nempe in sua introd. ad Hist. lit. Tom. I. p. 90. inter sua desiderata literaria habet cognitionem Bibliothecarum Lapponicarum.

moniam, & fortassis in ultimas usque Asiae latebras penetrandum esset, si deperditas radices & cognata vocabula indagare voluerimus; per se patet, nec hinc spem nobis affulgere. Quod vero ad L. Hebraeam in specie attinet, cujus proxima profapia nostra nonnullis creditur, vereor ne justo longius processerimus, si ad ejus genium regulas effinxerimus ^e). Nam ut ipsius controuersae arbitrium antea detrectauimus, ita jam tantum monemus, quod etiam si daremus, Lapponicam Linguam dialectum esse Hebraicam vel Hebraismum vitiatum, nihilominus tamen, quum jam filia matrem parum adeo referat ^u), non videmus, cur in has ambages ultro nos conjiciamus. Simulac enim Lingua quaedam sui quasi

B 3

juris

^e) Licet enim vel maxime vocabulum Lapponicum *awo*, gaudium, quae scripturam conueniret cum Hebraeo *אוה*, inde tamen non sequitur, quod necessario exarandum sit per *h* in fine; *h* enim in hac voce non tantum est otiosum, accentu in priori manente syllaba, verum etiam inconueniens, quod vel ex flexione per casus apparet, e. g. in dat. esset *awohi* pro *awoi*, & confunderetur sic tertia persona singularis Imperfecti I. cum hoc ipso vocabulo, praeterquam, quod unam syllabam, naturali nexu coherentem in duas divideret. Licet etiam *to Palhi*, vel, quod uulgarius, *bali*, fodiebat, derivari uideretur ab Hebraeo *חב*, male tamen scribitur cum *h*, in infinitivo enim est *balet*, fodere.

^u) Nullum enim discrimen datur inter genus masculinum & femininum, ut in Lingua Hebraea, sed nomina omnia sunt generis omnis: in pronomibus & uerbis non habent numerum dualem Hebraei quemadmodum Lappones: nomina Hebraeorum non flectuntur per casus ut Lapponum: in uerbis Lapponicis alia non est terminatio persona masculina alia feminina, ut in Hebraeorum: nec eodem modo flecti possunt uerba Lapponica ac Hebraica, & sic in reliquis.

juris facta est, & a ceteris discreta, ipsa sibi leges format, & sola regulas condit. Habuit L. Latina a Græcis multum sui nitoris & plurima vocabula, sed civitate non donavit, nisi mutato, ubi opus esset, habitu. Sic etiam ipsa lingua Hebræa sine invidia cernit filias, Chaldaicam, Syriacam &c. alias adoptare ut sonos ita literas, id est orthographiam. Hoc ipso vero, quod negemus orthographiam Linguae Lapponicæ ab Hebræa esse derivandam, eorum lucubrationes suo pretio non defrandamus, qui in eo fuere occupati, ut convenientiam ostenderent inter Hebræam & ceteras Linguas, quin potius laudamus eorum industriam, quum jucundum saltem sit contemplari, quomodo omnes fere totius orbis linguæ Hebrææ natales suos debeant: *Et mirabilis sane est ille Linguarum diversarum concentus, per quas sparsa primevæ Linguae vestigia, ut בעִיִּר aliquid, non vana variolatione, venari possumus, dicente D. GEORG. MORHOFIO. x).*

§. VII.

Si itaque absque præjudicio agere voluerimus, nihil restare videbimus, nisi ut domesticam vocum derivationem y) ipsamque elocutionem in consilium vocemus, illasque regulas illi applicemus, quæ omnibus linguis communes sunt. Jam vero ut in vulgus constat, litteræ in eum tantummodo finem inventæ sunt, ut sonos exprimerent, unde 1. facile sequitur, in qualibet lingua tot literas (nec plures nedum pauciores) esse debere, quot dentur diversi soni, ut adeo oculi omnia videant quæ

x) Polybist. Lit. Philos. & Pract. Tom. I. Lib. I. C. XII.

y) Hinc derivata primitivorum sequantur scriptionem; atque adeo non est scribendum gebbesigneke, inconstans, lætsinnig, & keppedet, sublevare, quoniam ab eadem descendunt radice, geppes, levis, &c.

quæ audire solent aures, quo casu officio suo rite funguntur characteres. 1. *Eisdem literas non debere geminari, nisi ubi geminationem ipsa pronuntiatio imperat:* Ad tenorem harum regularum omnis superflua literarum congeries §. V. a nobis taxata, in exilium proscribitur, adeoque scribendum est *fuereſcâwi*, ducebatur, non *Phâratziâwii*, *giâckaschemen*, sedens, non *giackaxhiemen*, *bikſchi*, confitebatur, non *biketzi*, *giârſwâi* clamabat, non *giârſwâii*, *âggiot*, accipere, non *oidzod giatſe*, aqua, non *ziatze*, *wiſchotet*, odio habere, non *witzbiudet*, *uſchoder*, non *utzbiudet*, cogitare &c. Vi earundem verbum *ſchattet*, fieri, scribendum est cum *s*, non vero cum *h*, ut nonnulli volunt, e. g. *biadet*; quia sonus vocis ſ requirit, & *h* illud sonum *τ* ſ neutiquam absolvit: sic *ſmareſchet*, non *ſmarehiet*, colloqui, loqui, & alia. Ex his porro regulis sequitur, quod *z* illud, quod tantopere, nescio quam ob causam, nonnulli amant, cuique peculiarem quandam tribuere videntur vim vocum explicandi sonum, non semper sit adhibendum, *t* imprimis vel *d* præcedentibus, idque ideo, quod vices gerat *ts* vel *ds*, in quas si resolvatur literas, puram literarum redundantiam quivis deprehendet: Itaque male usurpatur in supra allatis ut & in *beretx*, laus, *beretz* & *ajetz*, impedimentum, in reliquis.

3. Quum Lappones, imprimis Pitoënſes, quorum dialectus ceteris præferenda videtur, literas *b* & *p* *d* & *t* *g* & *k* eodem sono efferant, auctor pœne fuerim, ut alterutra penitus eliminetur. Nam præterquam quod nihil certi in orthographia facile statui possit, quamdiu promiscue ponuntur, maximo impedimento erit hæc elementorum confusio, si Lexicon aliquod Lapponicum olim conscribendum fuerit, dubique hærebunt lingua hac initiandi, sub quamam litera

tera qualibet vox quærenda sit. Aut, si id minus ar-
riferit, consulendæ erunt ceteræ dialecti, & in eo-
dem Lexico probe attendendum, utram harum lite-
rarum præoptare debeat: & sicut hic labor exquisitam
diligentiam requirit, ita, quæ ibi statuminata fuerint,
nec facile mutanda erunt.

4. Sonus iste, quem nonnulli per *zia*, *zie*, *zio*,
&c. alii per *tia*, *tie*, *tio*, &c. alii aliter expresse-
runt quique causa fere princeps est omnis istius, qua labor-
rar sermo noster, inconstantia & difficultatis, com-
modissime per *g* depingitur, quod ante vocales *i* & *u*
diphthongatum *z*), nec non *g* nudum finale, in quo,
voce a fine crescente in flexione per casus, eadem est
qualitas, quamcumque demum præcedat vocalem, &
in medio geminatum, eundem fere sonum sortitur ac
G Italorum sibilans: manente nativo ante *a*, *e*, *o*, *u*,
â, *ä*, *ö* & consonas *a*). e. g. *iggi*, *b*) *gipt*, nuptus, *guög-*
gelet, resurgere, *agge*, pater, *gig*, septem, *almag*,
homo; *äggelag*, carnalis, *hwöignelag*, spiritalis,
gräppelag, corporalis, *bäckelag*, vitalis, *galet*, aquam
transire, *get*, manus, *mangemust*, postremo, *golet*,
audire, *got* sex, *gutt*, quis, *gultk*, culter sectorius,
gâik, ad, *gätskanet*, appropinquare, *aktgårdsag*, sim-
plex, *gôrjetet*, lætitia affici, gaudere *grase*, gramen.

s. Vo-

z) Vid. FIELLST. Gram. p. 4.

a) Si quæ reperirentur verba, quæ huic non pare-
rent regule, rectius scribuntur per *k*. ut *maitek*, aliquid,
aktek, aliquis, *a*, id, *dattek*, idem, *lattek*, *chamamo-*
ra, *hiortron*, *zacke*, fulcrum, *häck*, vita, *nacket*, *a-*
digere, *dackar*, *calis*, *kirje*, liber, *bok*, *kigget*, inter-
rogare, *bäck*, ventus, *lecketet*, quiescere, *feriari*, &
hujus generis alia.

b) FIELLSTROEMIUS quoque hoc ipso modo hanc
vocem scribit v. Gram. p. 70.

5. Vocalium repetitio in eadem syllaba vitanda est, ea stante regula, quod una vocalis in se & sua natura, omnibus in linguis cultioribus, unam semper constituat syllabam. Si vero iterationem vocalium efflagitare videretur protractior syllabæ mora, vel signum accentus id indicare poterit, vel etiam subveniet usus: ita scribimus *âdet*, pro *ââdet*, dormire, *galet*, non *gaalet*, *gagiet*, æmulari, non *gaagiet*. Consonantes vero toties geminantur, quoties id pronuntiatio poscit: ita scribimus *dat*, *hic*, *datt*, ille, *wit*, quinque, *witt*, rursus, & sic in aliis permultis c).

6. Terminata in *hwot* d), recte a FIELLSTRÖMIO his literis pinguntur, non vero, ut nonnulli volunt, per *hwuet*, & in illis o tunc ejusmodi sortitur sonum, quem nulla litera, nobis usitata, exprimit, eundem scilicet quem Suecana vocabula, *gol*, flavus, *kol*, carbo &c. expetunt, medium quasi inter â & o.

7. *Sch* Lapponum sono *schw* Hebræorum sive Germanorum *sch* ubique respondet: usus autem ejus in plurimis est verbis. e. g. *hweschet*, coquere, *schattet*, crescere, fieri, *asche*, delictum, reatus, *schep-sches*, imbecillis, *schawat* e), quietus, tacitus, & in aliis innumeris, quæ omnia sonum quendam dentalem possunt.

C

8. De

c) Præpositio *sis*, in, cum compositis *siswatset*, *introyre*, *sisgianget*, intrare, &c. rectius cum unico i scribitur.

d) Terminantur vero in *hwot*, quotquot Specis ex eunt in *het*, ut *buörewiljokswot*, *bewägenhet*, benignitas, *hweredshwot*, *nökterhet*, sobrietas, & in *dom*, ut *neithwot*, *jungfrudom*, virginitas, *nuerhwot*, *ungdom*, juvenus.

e) Quod cum Hebræo *חש* apprime convenit.

8. De vocalibus *â* & *ä*, quæ cum *o* & *e* sæpe alternant, hanc simplicissimam tradimus regulam, quod semper adhiberi debeant, ubi sonus postulet, qui in hoc puncto iudex solus erit. e. g. *ârrât*, esse, *bârret*, comedere, *giäckanet*, sedere, discumbere, *giäcket*, congerere, congregare &c.

S. VIII.

Et sic portum b. c. D. attigimus, eaque, quæ in præsentia necessaria visa fuere, quam brevissime adduximus. Nemo vero existimet, nos vel scribendi prurigine, a qua procul absumus, excitatos, vel affectu quodam minus sincero ductos in hoc stadium processisse. Et licet opera hac nostra facile carere potuisset publicum, postquam lucem videre conamina felicissima Pl. Reverend. Past. Dn. PET. FIELLESTRÖMII, nihilominus tamen, quum mihi videre visus fuerim aliqua, licet perexigua, hinc inde addi posse, patietur vir optimus & pius, hanc laciniam suo operi adjungi. Tu vero B. Z. si quid bonæ frugis in hisce pagellis inveneris, candide fruire, si correctione indiguerimus, nec illam recusabimus: nunquam enim hoc quidquid est operis eo aggressi sumus animo, ut orthographiam hanc, jam leviter a nobis delineatam, ut optimam omnique exceptione majorem venditare, illamve aliis obtrudere vellemus; quin potius noster fuit scopus, ut alios, qui majori pollent & ingenii industria & uberiori rei notitia, nostro exemplo excitaremus, ut fixam linguæ nostræ aliquando addant orthographiam; fiet tum ut inutiles circa hoc negotium motæ lites componantur & quiescant, certaue pandatur via iis, qui in linguæ hujus notitia acquirenda & addiscenda studium aut locant aut posituri sunt;

sunt; gloriaque altissimi, sub hoc etiam inamoeno
 fidere, amplificetur & extollatur. Hoc si obtinueri-
 mus, perquam felices nos censebimus: interea cona-
 tus nostros qualescunque *B. L.* commendamus favori
 dextraeque interpretationi, meliora, si fata ita tulerint
 promittentes. Tu vero, summe rerum arbiter, qui
*sonum mirabilium tuorum exire permittis in omnem ter-
 ram & in fines orbis terra verba tua f)*, benigniter
 concede, ut etiam hi regni tui cives, in arctois illis
 tesquis oberrantes, uberiores gratiae tuae, quotidie
 omnibus hominibus oblatae, radios persentire
 queant, cordaque illorum malleo legis tuae ita con-
 tunde, ut intimam suam miseriam apertis fidei ocu-
 lis inspicere possint, atque adeo eo majori ar-
 dore Te tuamque gratiam quærant, & tua
 mandata exsequantur. Tibi interea sit
 laus, honor & gloria in secula
 seculorum.
 AMEN.

f) *Psalm. David. XIX, v. 4.*

Lårdok Herra AUCTOR.

Mätte le mai rudwom buöktet Sabmen alma-
geb akt stuárabes giäukfes, eh le dank
anje das dann jenjeb mattam dacket; nau
sijen stuäre startekshwoten, go sijen onäppeshwoten
audest Daron gelisn, jegiabit håptoit, jueite sije gaud-
nam le, uggub lapet. Dan sairai le dah älbmah dalk-
sit bejegätam, jueh Jubmelen giäckälwafen jenanemen
bir dann sack hokso, jukte ai uschodam, jutte Datt
Ailes Bibel daibi Sabmen gelei mälstotäfwet. Walla,
autelon go dat matta schattet, jette jukte Sabmen Gel
hwestek galka dufwesäfwet. Sadnan akt buörak ja
mainos uscholm, juek Jubmelen giäckälwafen ja dai
waiwasi almugi aukai le. Jues, jukte mon hweid-
nab Dodnom, Lårdok Herra, jeget äljöb bejet,
ib jegiait matab dacket än go awotallet do giappes
uscholmen, ja do mainos jitsemen bajelen go gaik ägia
ståderemisn, nau ai datne gelisn, ja aktet rappes wai-
most safwot wai Jubmel Gaikwekses luli wattet Do
bargoit aktem lyckoks jutteleseb, so Nammen he-
wetusai ja jeges giäckälwafen, jues jegebt le aile-
stam, stuáramus aukai!

Do buörewiljokumus
OLAV. HEDENSTEDT.